

יו"ל ע"י ביהמ"ד לחנידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה וחטי זיסר

גליון מס' 420

מסכת יבמות ל"ח-מ"ד

בס"ד, כ"ד סיון תשס"ז

השבוע בגליון

מדוע אין כופים את הגדול לחלוץ?

- ◆ אלו אמירות נאמרות גם בלא הבנה?
- ◆ האם הזקנים צריכים להבין את פסוקי עגלה ערופה?
- ◆ כהן שאינו מבין את מילות ברכת הכהנים
- ◆ מצווה וענף מצווה וההבדל ביניהם

- ◆ 'מאמר' - על שום מה?
- ◆ 'ראוי בכח' מול 'ראוי בפועל' בחליצה ובתפילין
- ◆ גם כותב תפילין
- ◆ מדוע חרש אינו יכול להוציא במצוות תקיעת שופר?

דף לט/ב אי צבית ליבם יבם

אלו אמירות נאמרות גם בלא הבנה?

סדר החליצה כולל גם 'קריאה'. היבמה אומרת את הפסוק (דברים כה/ו): "מֵאֵן יִבְמִי לְהִקִּים לְאֶחָיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יִבְמִי", והיבם עונה לעומתה מפסוק נוסף בפרשת החליצה: "לֹא תִפְצְתִי לְקַחְתָּהּ".

על אודות אמירות אלו נפסק ב"שולחן ערוך" (אהע"ז סימן קס"ט סדר חליצה סעיף נ'): "צריך שיבין היבם דברי היבמה ומה הוא משיב". בביאורו מציין הגר"א (ס"ק ל"ט), כי מקור הדברים הוא מגמרתנו העוסקת בנוסח "גט חליצה". גט חליצה הוא שטר שכותבים ליבמה שקיימה מצוות חליצה, שיהא בידה כראייה כי קיימה חליצה ורשאת היא להנשא. הגמרא אומרת שבגט החליצה כותבים, בין היתר, כי בית הדין אמר ליבם "ואי צבית לייבם - יבם...". היינו: אם חפצת לייבמה - יבם! ואם לאו, הגש את רגליך וכו'.

לשם מה יש לציין בגט החליצה שהסבירו ליבם את פשר התהליך? די בכך שיצינו כי היבמה חלצה את נעלו מעל רגלה ובכך התקיימה המצווה? הרי לנו, כי עליו להבין את אשר הוא דובר ואמירת הפסוקים בלא הבנה, אין לה כל תועלת.

האם הזקנים צריכים להבין את פסוקי עגלה ערופה? הגר"ח קנייבסקי שליט"א, מלבן בספרו "נחל איתן" את דיני עגלה ערופה, במהלך פריסתם הוא מתחבט אם הזקנים האומרים "ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו...", צריכים להבין את פשר הפסוקים. מחד, נפסק להלכה לגבי קריאת שמע, תפילות, ברכות קידוש וברכת המזון, כי בדיעבד יוצאים ידי חובה גם ללא הבנת פירוש המילים [למעט פסוק ראשון של קריאת שמע וברכה ראשונה בשמונה עשרה] (ראה "שער הציון" סימן קצ"ג אות ג). מאידך, בפסוקי מצוות חליצה אנו נוכחים לדעת כי עליהם להיות ברורים וידועים לאמרו.

בין אמירה לעצמו לבין אמירה לאחרים: החילוק, לדעתו, פשוט וברור. יש להבחין בין אמירה הנאמרת בין אדם לעצמו, הוא כלפי קונו בלבד, לבין זו הנאמרת לאוזני אחרים גם כן. כאשר התורה ציוותה רק לומר פסוקים, די באמירתם בלבד. לא כן כאשר ציוותה התורה לאמרו לאחרים, הרי הציווי אינו לאמרם בלבד, אלא לדברם באזני אחרים, לשוחח עמם ולהעביר להם את המידע הטמון בהם. מובן מאליו, כי אי אפשר לדבר בלא שהדובר עצמו יבין את אשר פיו ממלל.

דבר העורך

בית החלומות

הוא התקבל לעבודה ללא כל רקע. שנים רבות אחר כך עוד היה בעל הבית הנהנה להזכר באותו "יום רביעי בר-המזל" כפי שנהג לכנותו, עת נכנס לחצר המפעל בחור צעיר, תרמיל נוודים על שכמו ומבט של מוכן-לעשות-הכל מרצד בעיניו.

★ ★ ★

הדיו של סיום סדר מועד עוד מוסיפים להגיע אל מערכת מאורות הדף היומי. ברכות לפעילי מאורות הדף היומי המסורים שארגנו את הכנסים בטוב טעם; הבעת התרגשות על זכיה להיות שותפים במעגל לומדי הדף היומי; בקשות להקמת שיעורים נוספים, וכן דרשות ונאומים שנישאו במהלך הכינוסים, נכתבו על ידי שומעים שחפצו בטוב ליבם ליהנות בהם את הרבים.

אחד מן המכתבים המעניינים נשא בחובו את הדברים שהרצה לומד דף יומי בפני חברי השיעור ביום שמחת לבס.

★ ★ ★

בחצר הקטנה של המפעל נערמו גזרי עץ. הסדר הקפדני בלט לעין ומשך את תשומת לבו. בחצר זו שרר נקיון מרהיב בניגוד למקומות עבודה אחרים, בהם בחצר המפעל שררה אנדרלמוסיה-מה, חביות נערמו זו על גבי זו ושיירי פסולת העלו חלודה וירוקת. ערוגות פרחים תחמו את החצר ובתוכן היה הכל ברור, כל דבר על מקומו עומד. לימים סיפר כי החלטתו לעבוד במפעל זה התקבלה עוד לפני שידע מה טיבו ומה מייצרים בו.

עילוי נשמת

ה"ר **משה הגר** ז"ל
ב"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז בסיון תשמ"ז
תנצב"ה

הנוצח ע"י ידידיו האחים
ה"ר **מרדכי הגר** ומשפ' שיחיו - ניו יורק
ה"ר **דוד הגר** ומשפ' שיחיו - לוס אנג'לס

עילוי נשמת

מורנו הגה"ח רבי
שמואל צבי קובלסקי ז"ל
בן הר"ר בנימין ז"ל
נלב"ע כ"ג בסיון תשנ"ג
תנצב"ה

עילוי נשמת

מרת **אסתר אינהורן** ע"ה
ב"ר דוד ז"ל
נלב"ע כ"ג בסיון תש"ס
תנצב"ה
הנוצחה ע"י בנה ידידו הר"ר **חיים**
נפתלי אינהורן ומשפ' שיחיו - פ"ת

נר ה'

נשמת אדם

לעילוי נשמת איש רב פעלים וישר דרך
ה"ר **אברהם ארונספלד** ז"ל ב"ר דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז בסיון תש"ס **תנצב"ה**
הנוצח ע"י ידידו בני המשפחה שיחיו

קריאת שמע, ברכות, תפילות, קידוש, הבדלה, ברכת המזון כל אלו ודומיהם נאמרים להקב"ה בלבד. לכן, בדיעבד, גם מי שאינו מבין את שאומר, יוצא ידי חובתו ובלבד שמבין ויודע כי הוא מברך כעת את הקב"ה על עניין מסויים, מזון וכדומה. לעומת זאת, האמירות בחליצה אינן אמירת פסוקים בעלמא, אלא שיחה בינה לבין הזקנים, כי מאן יבמה להקים שם לאחיו, וכן היבם אומר להם לא חפצתי לקחתה. בלא הבנה אין כאן שיחה כלל.

כלל זה משליך לגבי אמירות רבות נוספות שלא פירשו בהן הפוסקים אם הבנתן חשובה ומעכבת אם לאו. האמירה שבעריפת עגלה, שהיא נאמרת לשמים בלבד, אינה זקוקה להבנת הדברים על ידי האומרים. כמו כן וידוי מעשר. מאידך האמירות שבפרשת סוטה, כאשר הכהן מקריא לאשה פסוקים אחדים ומשביע אותה, עליהן להיות מובנות לכהן ולאשה, שכן, אינן אמירות בעלמא אלא דיבורים ביניהם.

כהן שאינו מבין את מילות ברכת כהנים: מה בדבר ברכת כהנים? בפשוטם של דברים, לפי האמור, כהן האומר ברכת כהנים ואינו מבין את משמעות דבריו - כאילו לא אמר כלל, שכן האמירות נאמרות אל המתפללים ולאוזניהם. אך הגר"ח קנייבסקי מעיר, כי נראה שאין הדבר כן, מאחר שלא הוזכר ב"שולחן ערוך" דין זה, הנוגע להלכה למעשה, והוא הרי חשוב ביותר - על כרחך שאין ברכת כהנים נאמרת לאזני המתפללים. אכן, ראייה ברורה לדבר: מניין שכולו כהנים - כל המתפללים עולים לדוכן ומברכים "ברכת כהנים". איש אינו שומע, ומכל מקום הם מברכים "לעם שבשדות". הרי שאין הברכה נאמרת 'למישהו' מסויים. נכון, אמנם, שיש לומר בקול רם, כאדם האומר לחבירו, אולם אין צורך שמישהו אכן ישמע, כאמור. צורת הברכה היא באופן זה אולם אינה זקוקה להגיע בפועל לאזני אדם, וממילא גם אין צורך שהכהן יבין את דבריו. הרי היא כשאר ברכות ותפילות שגם ללא הבנה יצא האומרן ידי חובתו (שם, סימן ט"ו סעיף ב' ס"ק י').

מעניין לציין, כי בהבאת ביכורים, יש מקום לומר כי חלק מן האמירות צריך האומר להבין וחלקן לא. שהנה, תחילה הוא מביא את הביכורים ואומר לכהן: "הגִדְתִּי הַיּוֹם לְה' אֱלֹהֶיךָ כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשַׁע ה' לְאֲבֹתֵינוּ לָתֵת לָנוּ". זו אמירה המופנית אל הכהן ועל האומרה להבינה. לאחר מכן אומר מביא הביכורים: "אֲרָמִי אֲבִד אָבִי וַיִּגְדַּל מִצְרַיִמָּה וַיִּגְרַשׁ שָׁם בְּמַתִּי מֵעֵט...". אמירה זו היא בינו לבין עצמו ואינה מופנית לאיש. אותה אינו חייב להבין ("דרך אמונה", הלכות ביכורים פרק ג' הלכה י', ביאור ההלכה ד"ה "ואין קורין". אולם עיי"ש בשעה"צ אות פ"ג שכתב: "ויתכן שאין מעכב שיאמר דוקא לכהן וצ"ע". וכן בד"א סתם, כי אין צריך להבין פירוש המילים).

דף לט/א עליך מצוה או חלוץ או ייבם

מצווה וענף מצווה' וההבדל ביניהם

בגמרתנו מבואר, כי אם הנפטר בלא בנים הותר אחריו אחים אחדים, שכולם ראויים ליבם את האלמנה, "מצווה בגדול לייבם" - מצווה לכתחילה שהאח הגדול ייבם. לא רצה הגדול לייבם - הגדול שאחריו מייבם וכן על זה הדרך עד הקטן שבאחים. אם לא רצו לייבם "חוזרין אצל גדול ואומרים לו - עליך מצווה! או חלוץ או ייבם".

להלכה, גם במצוות חליצה - מצווה לכתחילה שהיבמה תחלוץ לגדול. אולם, הגמרא מבארת, כי אם אינו חפץ לחלוץ, מחזרים אחר האחים האחרים שיחלצו, ואם גם לחלוץ אינם חפצים, כופים את הגדול לחלוץ.

מדוע אין כופים את הגדול? ברור שיש צורך לכפות על ביצוע מצוות החליצה, שהרי היבמה ממתינה לחליצה, כי בלעדיה אינה יכולה להנשא לשוק. השאלה שיש לברר היא, הן הסיבה לכפיית הגדול דווקא היא מפני שעליו מוטלת המצווה לכתחילה. מדוע, איפוא, אין כופים אותו מיד לחלוץ, אלא רק לאחר שגם אחיו ממאנים לחלוץ שבים אליו וכופים אותו? הרי בית דין כופה על קיום המצווה! אדם המסרב לקיים מצוות לולב, בית דין כופים אותו עד שיאמר רוצה אני, ומדוע אין כופים את הבכור המסרב לקיים 'מצווה בגדול שבאחים'?

אין כופים על 'ענף' מצווה: מכאן הסיק בעל "בינת אדם", כי בית דין כופים על מצוות אך לא על "ענפי מצוות", תוך שהוא מגדיר כי על בית הדין מוטל לכפות את קיומן של תרי"ג המצוות, אך כפייתם מוגבלת למצוות עצמן ולא לתוספות של המצווה, ובלשונו, "ענף מצווה". וכגון, מצוות הגדול לחלוץ ליבמה. המצווה יכולה להתקיים על ידי כל האחים, אך לכתחילה מצווה בגדול. כלומר, המצווה היא שהיבמה תחלוץ לאחד מן האחים, ו'ענף' של המצווה קובע, כי לכתחילה תחלוץ היבמה לגדול. אם זה מסרב, ואח אחר מוכן לחלוץ, אין לכפות את הגדול לקיים את ה'ענף', הסניף, שהרי עיקר המצווה מתקיימת. רק אם כל האחים מסרבים לקיים מצוות חליצה, יש לכפות מי מהם כדי שלא תבטל המצווה, ואז כופים כבר את הגדול.

אין כופים על השוחט לכסות את הדם: נידון זה נוגע למצוות נוספות, כגון, מצוות כיסוי הדם; אף על פי שלכתחילה מצווה על השוחט עצמו לכסות את הדם, לא ניתן לכפותו לקיים את המצווה,

במשרדו הצנוע הסכים המנהל לקבלו לתקופת נסיון, בה ינסה לרכוש ידע בבנייה מעץ. המפעל אינו מתיימר לפנות אל השוק הרחב, הסביר המנהל והיוזם, מלכתחילה אנו פונים לקהל יעד צר, אנשים המוכנים לשלם כסף רב עבור אותו מוצר, ובלבד שיהיה עשוי מעץ.

הם שוטטו בתחומי המפעל והוא נדהם לגלות מברשות שיניים מעץ מלא, ספרים שכריכתם עץ בוהק ועוד כהנה וכהנה. הכל לפי הזמנה מראש, הבהיר המנהל וחתם את הסיוור במשנת חייו: מי שאוהב עץ - אוהב עץ.

והוא אהב עץ וגם העץ אהב אותו. הוא למד איך לטפח אותו, להביא לידי ביטוי את הצדדים המרהיבים שבו, והעץ החזיר לו, הגמיש עצמו לקראתו ותוך כדי התבוננות בתהליכים העוברים על העץ היה מוחו הקודח מעלה רעיונות חדשים ומעניינים אותם פרט בפני בעל המפעל.

כעבור תקופה לא ארוכה המפעל שינה את פניו. בהסכמתו ובעידודו של המנהל, שתל מיודענו עצים רכים ביד אוהבת סביבות המפעל, גידל אותם ועקב אחריהם יום יום, ופעמים פעמיים ביום, תוך כדי לימוד תכונות העצים לסוגיהם. הדברים הגיעו לידי כך, שבעל המפעל התחייב לו כי לעולם לא יגזמו את העצים ששתל ולא יסרו מהם ענפים.

עשר שנים חלפו והמפעל הראשוני היה מעין סניף של המחלקה הענקית שהוא הקים במסגרת המפעל. מיצור כלי עץ קטנים הוא פנה לבניית בתים מעץ. הוא ראה בכך הגשמת חלום שלא היה אמור להיות ממומש. עם גידול פועליו היה מתייבב בחלקת הקרקע של עתיר נכסים, משרטט את תוכניותיו ומפליא לעשות בלהטוטיו עם העץ. אחד הבתים שבנה הפך לאתר עלייה לרגל, לאחר שהתפרסם בכך שמדרגות העץ המובילות אליו מתחתית ההר, נראות חלק מן הגדר המרהיבה המקיפה את הבית, עד שנדמה כאילו הבית עומד על רגל אחת. לא היתה זו יצירתו היחידה. כחלוף שנים קישטו חיטוביו המרהיבים ששולבו בתוכניותיו המיוחדות, חלקות אדמה שונות בחבל הארץ ואף מחוצה לו.

יצירה אחת היה עתיד לעשות, שכמוה לא תהיה.

גוו הכפוף שיווה לו מראה של גזע מזדקן הרוכן אל מקור חיותו. ידיו אותתו לו כי לא עוד זמן רב יאותו לעמוד כנועות וצייתניות למשמע פקודותיו, כדי לשוות צלילת לחרית לעץ. רגליו הביעו התנגדות מה להעלותו למרומי גזעו של עץ כדי לבדוק את צמרתו, ועיניו העייפות ביצעו משימות קצרות בזמן ארוך. כל המערכות היו בריאות אך עייפות.

מנהל המפעל, שיש בפני עצמו, זימנו למשרדו ביום מן הימים והציע לו לבנות את "הבית האחרון והיפה מכולם". אעמיד לרשותך את המיטב שבמיטב. לא תחסוך בחומרים. פועלים רבים ככל שתדרוש יעמדו הכן לפקודתך והעצים היקרים ביותר יהיו נכונים לגדוד מסורין. בחזית הבית ימוקם שלט מרהיב: "בית זה הוקם על ידי...".

ההתלבטות הפיחה בו רוח נעורים. בו ביום פשט על אתר הבנייה ודימה עצמו לנפוליאון במערכתו האחרונה. מאה ושבעים עצי דקל נשתלו למחרת סביבות המתחם, כדי שיצמחו לתפארה ויהיו אחד מסמליו של בית העץ האחד והמיוחד.

בבית העץ הזה לא השתמשו אפילו במסמרי ברזל. מכונה מיוחדת שפיתח עבור המשימה, ייצרה מסמרי עץ וברגי עץ חזקים ומחושלים. הבית התפרס על פני שטח נרחב, ולמעט הזוגיות שבחלונותיו לא היה בו מרכיב זר. רק עץ. במחווה של ידידות למטיבו, חרט על

כי אף אם יכסה אחר את הדם תתקיים המצווה, ואין כופים אלא אם אין אדם אחר היכול לכסות ובלא הכפייה תתבטל המצווה. כמו כן, אדם היודע למול ובכל זאת ממאן לקיים בעצמו את מילת בנו, אין כופים את האב למולו אם יש מוהל המוכן לקיים את המצווה, שכן, עיקר המצווה היא שהבן יהיה מהול, ובענף המצווה הורתה התורה שהאב יהיה זה שיקיים את המצווה [ראוי לציין, כי בכיבוד אחרים במצוות כיסוי הדם, קיים נידון ענף בפוסקים ולדעת ה"תבואות שור" הדבר מותר. במאמר זה התייחסנו לדעת ה"בית אדם"].

דף מא/א ועשה בה מופנה מאמר **'מאמר' - על שום מה?**

מדין תורה מצוות היבום מתקיימת בביאה, לא בכסף ולא בשטר, כאפשרויות הנוספות שבקידושין רגילים. ברם, תקנו חכמים שבטרם היבום יקדש היבם את היבמה בכסף או בשטר. קידושין אלה מכונים "מאמר" בלשון חז"ל.

במאמר שלפנינו נעמוד על פשרו של כינוי זה.

מאמר חכמים: ב"שולחן ערוך" (אהע"ז סימן ק"ע סעיף א') מובאת הגהה המפרשת, כי "מאמר" מלשון 'מאמר חכמים': "פירוש, יבמה נקנית מדאורייתא בביאה, לא זולת, וחכמים תקנו שיקדשנה תחלה, וזהו הנקרא מאמר, פירוש: מאמר חכמים".

לכאורה, בהסבר זה קיים קושי מסויים, מפני שרוב הראשונים סוברים, כי לדעת בית שמאי קידושי מאמר קונים מן התורה (ראה בסוגיא בדף כט/א ובתוספות ובראשונים), וגם לדעת הסוברים כי אפילו לבית שמאי מאמר אינו קונה לחלוטין ואינו משלים פעולה כקידושין, אך אין מי בראשונים שאינו מודה כי לבית שמאי פועל המאמר מן התורה. מדוע, איפוא, הוא מכונה "מאמר"?

יש מסבירים, כי לפי בית שמאי הכינוי 'מאמר' בא על שם שחז"ל תקנו לעשותו לפני היבום. לאמר, אכן הוא מן התורה, אך חובת קיומו היא מדרבנן (ראה גם מורשת משה יבמות עמוד תקט).

פירוש הזה בדרכו לפירוש הקודם מובא בספר "קובץ", ממפרשי הרמב"ם, (נדפס בסוף ספרי משנה תורה לרמב"ם): קידושין אלו שמדרבנן הם, נקראים מאמר על שם שאינם תקפים מן התורה ומדין תורה הם כדיבור בעלמא, חסרי אחיזה ותוקף ("קובץ" הלכות יבום וחליצה פרק ב' הלכה א'). פירוש זה הולם את שיטת בית הלל בלבד, כי לדעת בית שמאי אין כל עילה לכנותם 'מאמר', שהרי הם תקפים מן התורה.

אף רבי יום טוב ליפמן הלה, בעל "תוספות יום טוב" (במסכתנו בתחילת פ"ב), נזקק לבאר את פשר הכינוי 'מאמר', והוא מפרש, כי הן קיים הבדל יסודי בין יבום לבין קידושין, גם רגילים. מצוות יבום מתקיימת גם בלא כוונה כל שהיא, אפילו יבום בשוגג קונה. לעומת זאת, קידושין אינם חלים ללא אמירה בין האיש והאשה, כי לשם קידושין נותן לה הכסף או השטר, ולכל הפחות עליהם להיות "עסוקים באותו עניין", היינו, שיהיה ברור לשניהם כי לשם קידושין עושה כן.

זהו שבאו להדגיש בקידושי יבמה, כי לעומת היבום, הרי קידושיה זקוקים ל'מאמר', אמירה, הבהרה וכוונה.

אולם יש שהוסיפו ופירשו שבקידושי יבמה, ב"מאמר", אכן יש דין אמירה מיוחד: לדעת רש"י על היבם לומר: "הרי את מקודשת לי במאמר יבמין", כלומר, עליו לקדש כשהוא מדגיש במפורש שהכוונה לקידושי יבם את יבמתו ולא לקידושין רגילים (ראה "ערוך לנר" נב/א שדייק כן מרש"י שם, אך כתב ששאר הפוסקים חולקים על כך ותמה על הבית שמואל סימן קס"ו סעיף ב' שהביא דברי רש"י בסתמא). לפיכך נקראין 'מאמר' כי אכן יש בהם אמירה מיוחדת (ראה "מורשת משה", שם).

ומעניין לעניין - את הפסוקים (דברים כו/ז-ח) "אֵת ה' הָאֱמָרָת הַיּוֹם... וְה' הָאֱמָרָת הַיּוֹם" יש שפירשו מלשון קניין אירוסין, שהכוונה לקשר אירוסין, כביכול, בין הקב"ה לישראל, וכדברי הכתוב "וארשתוך לי לעולם", שכן, מאמר פירושו קניין אירוסין (ראה "תורה תמימה" דברים שם אות פ"ב).

דף מד/א כל העולה ליבום

"ראוי בכח" מול "ראוי בפועל" בחליצה ובתפילין

כלל גדול בדיני היבום קובע, כי "כל העולה ליבום - עולה לחליצה, וכל שאינו עולה ליבום - אינו עולה לחליצה". כלומר, רק מקרה שניתן לעשות בו יבום או חליצה, מתחייב במצווה, אך אם קיימת מניעה לקיום היבום או החליצה - היבמה אינה נופלת לייבום כלל [כן עולה מדברי התוספות בסוגיותנו, וכן מבואר בתוספות הרא"ש, אף על פי שבגמרא קיימת התייחסות רק לכך שחליצה כרוכה בייבום ולא להיפך, וראה בספר "ברכת אברהם" בסוגיותנו].

בעלי התוספות (ד"ה "כל שאינו עולה") מתקשים, הן הלכה היא כי חרשים-אלמים אינם ברי חליצה, לפי שבתהליך החליצה עליהם לומר פסוקים מפרשת חליצה והם אינם יכולים לאמרם. הדין

ארובת הבית: "מי שאוהב עץ - אוהב עץ".
מסיבת הפרידה שתוכננה עבורו לא התקיימה כמתוכנן. הפועלים הוותיקים שהתכנסו יחד, חרגו מן התוכנית הקפדנית שהוכנה על ידי מארגנים מקצועיים, יצאו אל רחבת המפעל, טפחו זה על כתפי זה, טפיחות שהשלמה ונחמה משמשות בהן בעירבוביה והעלו זכרונות מימים עברו. בינות גזירי העץ שלף בעל המפעל צרור מפתחות, ולקול תשואות הנוכחים העבירו לידיו והפטיר, "מה שבנית - שלך הוא!".

★ ★ ★

אני מרגיש אותו דבר, הסביר הנואם. הקדוש ברוך הוא הכניס אותי למפעל שלו, הסכים לקבל אותי כפועל, הוא מעסיק אותי, מפרנס אותי ואת בני ביתי ונותן לנו משכורת הגונה, ובניגוד לאותו פועל, אני כבר היום יודע, שאחרי הכל יגידו לי: כל מה שעשית - בשבילך עשית. הוא קיבל בית אחד מתוך מאות בתים שבנה, ואני אקבל את כל מה שאעשה בכל ימי חיי. **ריבנו** של עולם, תודה רבה!

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 474 בני ברק פקס: 03-570-67-93 mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה העורך

פנינים

דף לט/ב מצות חליצה קודמת

הרצון הפנימי

תמה רבי אברהם מרדכי מגור זצ"ל: כיצד כופין אדם לחלוץ ולאמר בעת החליצה "לא חפצתי לקחתה", הלא שקר הוא דוברי? **ברם**, כבר כתב הרמב"ם שרצונו האמיתי של היהודי הוא לעשות רצון ה' ורק שאור שבעיסה מעכב. יפה הוא אומר לא חפצתי לקחתה, שכן, בפנימיותו, זהו רצונו...

דף לט/ב אכשור דרי (בתמיה - רש"י)

למה הזרות מתמעטים והולכים?

וכי לא יתכן שיוכשר הדור הבא משלפניו? תמה רבי ירוחם ממיר. חזר ויישב: אכן! אי אפשר! כל חטא מזהם את חללו של עולם, כך שלא יתכן כלל שדור מאוחר טוב יהיה מן המוקדם לו... ("דעת תורה" א/צח).

דף מב/א גר וגירות צריכים להמתין ג' חדשים

מדוע יצחק אבינו נולד לאחר שנה?

אכן, אמר בעל ה"אמרי אמת" זצ"ל, כאשר נימול אברהם והתבשר על לידת יצחק נאמר שיהיה זה "למועד הזה לשנה האחרת". שנה תמימה. מדוע? מפני שאחר שנימול והפך לגר יש להמתין מלבד תשעת ירחי הלידה עוד שלשה חדשי הבחנה כמבואר כאן...

דף מב/ב לא חש לקמחיה

קמח ותורה

הקמח הזך והטוב הוא משל לתורה שלצורך ליבונו ובירורה יש לטחון היטב בעמל ויגיעה רבה.

מי שאינו טורח, "לא חש לקמחיה", אינו בורר את קמחו האם טוב יהיה אם לאו.

זוהי גם המשמעות הפנימית של דברי חז"ל, "אם אין קמח אין תורה". אם אין אדם מתייער על תורתו לטחון לברור ולנפות, לא יזכה לקנות את התורה... (פנים יפות, בראשית).

היה נותן כי בשל כך תעקר מהם גם אפשרות היבום, לאור הכלל הכורך בצוותא את אפשרות היבום והחליצה זה בזה, ומתנה את קיומו של האחד באפשרות קיומו של האחר. אף על פי כן, חרשים-אלמים יכולים להתייבם! הא כיצד?! בעלי התוספות מתרצים: "בני חליצה נינהו, אלא דפומייהו הוא דכאיב להו" - בעלי חליצה הם, אך פיהם הוא הכואב להם. כלומר, אין מוטל עליהם איסור לקיים חליצה, אלא מחמת מניעה צדדית אינם יכולים לקיימה. אין הם מוגדרים, איפוא, כמופקעים ממצוות חליצה.

הגאון בעל ה"אבני נזר" (שו"ת, או"ח סימן תל"ט) מביא בשם רבי יואב יהושע, בעל ה"חלקת יואב" [היה תלמידו המובהק של ה"אבני נזר"] כי היסוד שהניחו בעלי התוספות בסוגייתנו, מהווה בסיס לפסק הלכה שהורה ה"מגן אברהם" בהלכות תפילין (או"ח סימן ל"ט ס"ק ה').

גדם כותב תפילין: שהנה, הלכה היא, כי תפילין שנכתבו על ידי מי שאינו שייך במצוות הנחת תפילין, כגון אשה וקטן - אינם כשרים. אף על פי כן פסק ה"מגן אברהם", כי מי שידו השמאלית קטועה ואינו יכול לקיים מצוות הנחת תפילין של יד - אינו פסול לכתובת התפילין. טעם הדבר, כי אדם מסוג זה אינו מופקע הלכתית מן המצווה, אלא מניעה טכנית היא הגורמת לו שלא יקיימה, כדברים שכתבו בעלי התוספות.

מדוע חרש אינו יכול להוציא במצוות תקיעת שופר? משהגענו להנחת יסוד זו, עלינו לשאול את עצמנו, מדוע, איפוא, נפסק להלכה ("שולחן ערוך" או"ח סימן תקפ"ט) כי חרש [מדבר אך אינו שומע] אינו יכול להוציא את הציבור ידי חובת תקיעת שופר? הוא עצמו, אמנם, אינו מקיים את המצווה מפני שאינו שומע, אך רק חסימה היא המונעת מבעדו לקיימה, אין הגדרה הלכתית כל שהיא הרובצת עליו שבעטייה הוא 'פסול' מקיום המצווה. יתכבד נא החרש לתקוע בשופר!

יש, איפוא, לאתר חילוק נוסף המבדיל בין המקרים. הגאון רבי צבי פסח פראנק זצ"ל עשה זאת בתוך דברי בעלי התוספות הנזכרים. הוא נטל את היסוד שהניחו, ומצאו, לכאורה, סותר את עצמו מתוכו.

נפתח תחילה בכלל ידוע: "כל הראוי לבילה - אין בילה מעכבת בו". כלל זה מתייחס למנחות שהובאו לבית המקדש. אין לגדוש את הכלי עד שלא ניתן לבלול את המנחה. הכלל קובע, כי כמות שניתן לבלולה בכלי בלא שישפך ממנה, כשרה למנחה. כלומר, אין צורך בבלילה, אלא היא מהווה מדד לכמות הרצויה. כלל זה משמש בהלכות רבות, וכגון, במצוות חליצה, מי שאינו אלם ולא אמר את פסוקי פרשת החליצה במהלך החליצה - לא פסל בכך את החליצה, אך אלם, שאינו יכול לאמרם - אינו יכול לקיים את מצוות חליצה.

עתה נבחן את דברי בעלי התוספות. לכשנשאל מדוע החרש אינו ראוי לחלוץ, נען: לפי שאינו מסוגל לומר את פסוקי החליצה, ומי שאינו יכול - פסול. אם נוסף להקשות, כי אם פסול הוא, מדוע הוא ראוי לייבום? הן רק הראוי לחליצה ולייבום גם יחד, מקיים אחד מהם! נען: אמת, אך זה ראוי הוא לקיום חליצה מבחינה הלכתית, ואך מניעה צדדית מעכבת בעדו מקיומה. האין משמשות בפנינו שתי סברות סותרות? לגבי מצוות חליצה אנו מחשיבים אותו כמי שאינו ראוי לקיימה, ולכן אין מאפשרים לו לחלוץ ואילו מצוות יבום מאפשרים לו לקיים, כי הוא נחשב ראוי לקיום מצוות חליצה ואך מניעה צדדית מעכבתו. הא כיצד?

הרב פראנק מבאר, כי הא גופא ביקשו בעלי התוספות ללמדנו. כדי שיוכל לייבם, די בכך שהוא ראוי לחליצה מבחינה הלכתית, אף שבפועל הוא אינו יכול לקיים חליצה מחמת מניעה צדדית. מפני שרק המופקע הלכתית מחליצה או מייבום, כלול בכלל "שאינו עולה לייבום אינו עולה לחליצה". ברם, הבא לקיים את מצוות החליצה עצמה, צריך שיהיה ראוי לקיים את כל חלקיה בפועל, גם אלה שאינם מעכבים את המצווה אם לבסוף לא נעשו, וכגון, אמירת הפסוקים של פרשת חליצה.

מה טעם הדבר? לפי שיש אדם המופקע מן המצווה לחלוטין, ויש המופקע ממנה "בפועל". נכרי, למשל, מופקע לחלוטין מקיום מצוות. אולם חרש מופקע בפועל מקיום מצוות שופר, וכך מקיום מצוות חליצה, אך אינו מופקע לחלוטין, כי גם עליו הוטלה המצווה. מעתה, לגבי הלכה שאינה קשורה לקיום המצווה בפועל, מי שאינו יכול לקיימה אינו נחשב מופקע ממנה, כי היא שייכת בו, רק שבפועל אינו יכול לקיימה. אך משדנים לגבי קיום המצווה בפועל, הוא מופקע ממנה ולכן אינו יכול לקיימה ולהוציא אחרים ידי חובה.

זו הסיבה שלגבי מצוות היבום אין החרש נחשב מופקע ממצוות חליצה, אך את המצווה עצמה אינו יכול לקיים. מפני כך הוא אינו יכול להוציא אחרים ידי חובת תקיעת שופר, מפני שמקיום המצווה בפועל הוא מופקע (יסוד זה כותב גם הגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד, "קובץ שיעורים" ח"ב סימן ל"א, ועיי"ש ראיותיו).

דף מה/א גמלא במדי אקבא רקדא

משל הגמל

רבי יוסף חיים מבגדד מפרש כיצד משל זה נקשר למאורע המסופר במקרא. בין השאר הוא עומד על איזכור הגמל. לא לחינם הוא אומר, הובא כאן הגמל כמשל. הגמל מסמל את האיש עליו מסופר כאן, שנולד מגוי ויהודיה. אף הגמל יש בו סימן טהרה אחד וסימן טומאה אחד. (בן יהודע)

דף מה/א אי ניהו כיהושע בן נון לא יחבנא ליה ברת

כיהושע ולא כמשה

דרש רבי צדוק הכהן מלובלין: לא אמר כמשה רבינו, כי משה רבינו הוא שורש התורה, וכתרו כתר תורה, וכתר תורה דוחה הכל... (צדקת הצדיק, עו).

בשורה טובה ללומדי הדף היומי

ברוב שיר ושבח הגנו מודיעים בזה לציבור הרחב שוהרי והוגי תורה לומדי הדף היומי הופיע ויצא לאור הספר

"ביכורי יהודה"

על מסכת יבמות

פירוש נפלא על הדף, גמרא, רש"י תוספות, מהרש"א וגדולי ראשונים

מעוטר בהסכמות מאת גדולי מאורי דורינו שליט"א ניתן להשיג בהנאות הספרים המובחרות או אצל המחבר

הרב יהודא מאיר יעקב לייכטאג שליט"א
בטל: 17183872704

לעילוי נשמת

מרת **רבקה הירש** ע"ה

ב"ר מנחם אריה ז"ל

נלב"ע כ"ד בסיון תש"ס

תנצב"ה

הונצחה ע"י ידידנו בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **אברהם יעקב פרידמן** ז"ל

ב"ר מרדכי ז"ל נלב"ע כ"ה בסיון תשנ"ד

גבאי בית המדרש סוכטשוב ב"ב

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת הר"ר

יעקב יהושע העשל הוברלנד ז"ל

ב"ר אליהו חיים ז"ל נלב"ע כ"ח בסיון

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

מאורות הדף היומי

Main Office:

Wagman street 1

P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL

tel: +972-3-5775333

Fax: +972-3-7601020

E-mail:

meorot@meorot.co.il

משרד ראשי:

רח' ווגמן 1 (פינת חתם סופר 5)

ת.ד. 471 בני-ברק

טל: 03-5775333

פקס: 03-7601020

אימייל:

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307

למנויים, ובכל עניין טל: 03-6160657